

چرا ایران با ۳ برابر کشتی، یک ششم عربستان نفت صادر می‌کند!

امپراتوری نفتکش‌های بی‌مشتري؟

در حالی که عربستان سعودی با حدود ۵۰ تا ۶۰ نفتکش بسیار بزرگ (VLCC) روزانه بیش از ۶ میلیون بشکه نفت صادر می‌کند، برآوردها از حضور ۱۵۰ تا ۱۷۰ نفتکش در شبکه موسوم به «ناوگان سایه» ایران حکایت دارد؛ ناوگانی که با وجود ظرفیت اسمی بالاتر، صادراتی به مراتب کمتر را پشتیبانی می‌کند. این شکاف آماری نشان می‌دهد تعداد کشتی‌ها الزاماً شاخص دقیقی برای سنجش مقیاس واقعی صادرات نیست.

پایگاه اطلاع رسانی دریا و نفت: عربستان سعودی یکی از بزرگ‌ترین بازیگران بازار جهانی نفت است و روزانه حدود ۶ تا ۶.۵ میلیون بشکه نفت خام به بازارهای بین‌المللی عرضه می‌کند. بررسی ساختار ناوگان نفتکش‌های این کشور نشان می‌دهد که ستون اصلی حمل‌ونقل دریایی نفت عربستان بر عهده شرکت کشتیرانی ملی این کشور، یعنی بحری است.

ناوگان اصلی عربستان؛ تمرکز بر VLCCها

بازوی نفتی این شرکت با نام بحری اوایل یکی از بزرگ‌ترین مالکان نفتکش‌های بسیار بزرگ جهان (VLCC) محسوب می‌شود و تا پایان سال ۲۰۲۴ مالک ۴۱ فروند نفتکش VLCC با مجموع ظرفیت ۱۲.۸ میلیون تن وزن مرده (DWT) بوده است. این ناوگان به‌تنهایی حدود پنج درصد از ظرفیت جهانی نفتکش‌های VLCC را در اختیار دارد. برآورد می‌شود ظرفیت حمل هم‌زمان این ۴۱ نفتکش معادل ۹۰ تا ۱۰۰ میلیون بشکه نفت خام باشد. نکته مهم آن است که این نفتکش‌ها به‌طور انحصاری بخش مهمی از محموله‌های نفت خام آرامکوی سعودی را حمل می‌کنند؛ شرکتی که بزرگ‌ترین تولیدکننده نفت خام جهان به‌شمار می‌رود و ۲۰ درصد از سهام بحری را نیز در اختیار دارد.

نفتکش‌های اجاره‌ای؛ ابزار انعطاف در زمان افزایش صادرات

عربستان برای اجرای کامل برنامه صادراتی خود تنها به ناوگان ملکی اکتفا نمی‌کند. بر اساس گزارش‌های صنعتی، برای تحقق برنامه صادرات، بیش از ۵۰ نفتکش VLCC مورد نیاز است که بخشی از آنها به‌صورت اجاره‌ای تأمین می‌شوند. در دوره‌هایی که سیاست افزایش عرضه دنبال شده، بحری بین ۱۰ تا ۲۰ نفتکش دیگر را نیز به‌طور موقت چارتر کرده است. در نتیجه، مجموع نفتکش‌های بسیار بزرگ درگیر در صادرات نفت عربستان معمولاً بین ۵۰ تا ۶۰ فروند برآورد می‌شود. با احتساب نفتکش‌های اجاره‌ای، ظرفیت کل ناوگان فعال در صادرات نفت عربستان به حدود ۱۷ تا ۱۸ میلیون تن وزن مرده می‌رسد؛ ظرفیتی که پشتیبان صادرات روزانه بیش از ۶ میلیون بشکه نفت است.

ناوگان «سایه» ایران؛ تعداد بیشتر، صادرات کمتر

در سوی دیگر، بر اساس برآوردهای مؤسسات بین‌المللی، بین ۱۵۰ تا ۱۷۰ نفتکش در فرآیند فروش نفت ایران نقش دارند. ظرفیت تجمعی این ناوگان بین ۳۴ تا ۳۶ میلیون تن وزن مرده تخمین زده می‌شود که معادل حدود ۲۵۰ تا ۲۶۰ میلیون بشکه ظرفیت حمل است. با این حال، میزان صادرات نفت ایران حدود یک تا ۱.۵ میلیون بشکه در روز برآورد می‌شود؛ رقمی که فاصله‌ای معنادار با صادرات عربستان دارد.

این اختلاف ظاهری چند دلیل اصلی دارد:

۱. نرخ گردش (Turnover Rate): نفتکش‌های عربستان به‌دلیل دسترسی آزاد به بنادر و بیمه‌های بین‌المللی، با سرعت و نظم بیشتری بین مبدا و مقصد در رفت‌وآمد هستند. در مقابل، بخشی از ناوگان ایران به‌دلیل محدودیت‌های تحریمی زمان بیشتری را در دریا یا در انتظار تخلیه سپری می‌کند.

۲. کارایی عملیاتی و قراردادهای رسمی فروش: صادرات عربستان بر پایه قراردادهای شفاف و بلندمدت انجام می‌شود؛ در حالی که صادرات ایران اغلب با پیچیدگی‌های لجستیکی و تغییر مسیر کشتی‌ها همراه است.

۳. نوع استفاده از ناوگان: همه نفتکش‌های برآوردشده در ناوگان موسوم به «سایه» الزاماً به‌طور هم‌زمان در حال حمل فعال نیستند؛ برخی در ذخیره‌سازی شناور یا عملیات انتقال کشتی‌به‌کشتی به‌کار گرفته می‌شوند.

۴. ریسک‌های بیمه و پرچم کشتی‌ها: دسترسی عربستان به بیمه‌های معتبر و پرچم‌های رسمی باعث کاهش توقف‌های عملیاتی و افزایش بهره‌وری ناوگان می‌شود.

جمع‌بندی

مقایسه ساده تعداد نفتکش‌ها بدون توجه به کارایی عملیاتی، شرایط حقوقی و سرعت گردش ناوگان می‌تواند گمراه‌کننده باشد. اگرچه برآوردها نشان می‌دهد ایران از نظر تعداد نفتکش‌های درگیر در صادرات نفت تقریباً سه برابر عربستان کشتی در اختیار دارد، اما به دلیل محدودیت‌های تحریمی، پیچیدگی‌های فروش و کاهش بهره‌وری لجستیکی، حجم صادرات آن حدود یک‌ششم عربستان است. به بیان دیگر، در بازار جهانی نفت، آنچه تعیین‌کننده است نه صرفاً تعداد کشتی‌ها، بلکه کیفیت دسترسی به بازار، شفافیت قراردادها و سرعت گردش سرمایه در زنجیره صادرات است.